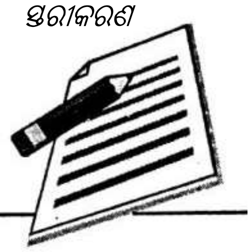

୧୨

ବିବାହ (MARRIAGE)

ଆପଣ ମାନେ ଜାଣିଥିବେ ଯେ ବିବାହ ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କ । ଏହା ପୃଥିବୀର ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ । ବିବାହ ମାଧ୍ୟମରେ ଦୁଇ ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗର ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ହିସାବରେ ଏକାଠି ରହିବା ପାଇଁ ସାମାଜିକ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଥା'ନ୍ତି । ବିବାହ, ବର ଓ କନ୍ୟାର ଜୀବନରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଆପଣ ମାନେ ସମାଜରେ ହେଉଥିବା ବିବାହ ସଂପର୍କୀୟ ଉତ୍ସବ ଓ ଖୁସିରେ ନିଶ୍ଚିତ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ ।

ବିବାହର ମହତ୍ତ୍ୱ ସମାଜରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ ରେ ଆପଣ ଏହି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବେ ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Objectives)

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ ପଢିବା ପରେ ଆପଣ,

- ⇨ ବିବାହର ପରିଭାଷା ବା ସଂଜ୍ଞା ଦେଇ ପାରିବେ,
- ⇨ ବିବାହର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରିବେ,
- ⇨ ବିବାହର ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ସବୁକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବେ,
- ⇨ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହକୁ ଏକ ଧାର୍ମିକ ସଂସ୍କାର ଭାବେ ଦର୍ଶାଇ ପାରିବେ,
- ⇨ ମୁସଲମାନ ବିବାହକୁ ଏକ ଚୁକ୍ତି ଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବେ; ଏବଂ
- ⇨ ବିବାହର ଅନୁଷ୍ଠାନ ରେ ହେଉଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ପାରିବେ ।

୧୨.୧ ବିବାହର ଅର୍ଥ ଓ ସଂଜ୍ଞା (Meaning and Definition of Marriage)

ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀର ଶାରିରୀକ, ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଆବଶ୍ୟକତାର ପରିପୂରଣ କରିବାର ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେଲା ବିବାହ । ଏହା ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀକୁ, ପରିବାର ଗଠନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ସ୍ଥିର ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ଟୀପ୍ପଣୀ

ସ୍ଥାୟୀ ସଂପର୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଯୌନ ସଂମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ହେଉଛି ବିବାହର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅତି ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ ଯଦି ସମାଜରେ ଲୋକ ମାନଙ୍କର ଯୌନ କାମନାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନ କରାଯାଏ, ତାହାହେଲେ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଯୌନ ସାଥୀ ପାଇବା ପାଇଁ ଅନାବଶ୍ୟକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଇ ପାରେ ।

ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ, ଏହାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ଯୌନ ସଂପର୍କକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନ ବିକଶିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ବିବାହ ହେଉଛି ସେହିଭଳି ଏକ ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏହା ସହିତ, ବିବାହ ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ, ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଅନେକ ଅନ୍ୟ ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥା'ନ୍ତି ।

ସରଳ ଭାଷାରେ କହିଲେ ବିବାହକୁ ଏପରି ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବରେ ପରିଭାଷିତ କରାଯାଇଛି, ଯାହା ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷକୁ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ସ୍ୱାଗତ କାରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ବୈଧତା, ତଥା ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଓ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧକୁ ସ୍ଥାପନ କରେ ।

ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରର ଏକ ଉଦାହରଣ

ସମାଜ, ସାଧାରଣତଃ ଏକ ସାମାଜିକ-ଧାର୍ମିକ ଉତ୍ସବରେ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବୈବାହିକ ସଂପର୍କକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥାଏ । ଏହି ଉତ୍ସବ ପରେ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପର ସହିତ ଏକାଠି ରହି ପରିବାର ଗଠନ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରନ୍ତି, ଯାହା ସମାଜର ଆଇନଗତ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରେ । ବିବାହିତ ଦମ୍ପତିମାନେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଓ ସମାଜ ପ୍ରତି ଥିବା ସେମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱବୋଧକୁ ପାଳନ କରନ୍ତି । ଏହାର ପ୍ରତିଦାନରେ ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଓ ଅଧିକାର ପାଇଥା'ନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ ମାନେ ବୁଝି ପାରୁଥିବେ ଯେ ବିବାହ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକ ବହୁମୁଖୀ ସଂପର୍କ । ଏହା ଯୌନ କାମନା ଚରିତାର୍ଥ କରିବାର ଅନ୍ୟ ଅସ୍ଥାୟୀ ଓ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୈବିକ ଯୌନ ମିଳନ ଠାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ।

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୧୨.୧

ନିମ୍ନ କଥନ ପାଇଁ ଠିକ୍ କିମ୍ବା ଭୁଲ ଲେଖନ୍ତୁ ।

୧. ବିବାହ ଏକ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କ ଓ ଏହା ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଆରମ୍ଭ ଅଟେ ।

୨. ସଠିକ ଉତ୍ତର ବାଛନ୍ତୁ
   ବିବାହ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ କାରଣ -
   (କ) ଏହା ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଧନ ।
   (ଖ) ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାଦନ ଓ ପାଳନ ହେଉଛି ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
   (ଗ) ଏହାଦ୍ୱାରା ଯୌନ ବ୍ୟବହାରର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଓ ସାମାଜିକ ସଦ୍‌ଭାବନା ରକ୍ଷା ହୁଏ ।
   (ଘ) ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ।

୩. ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ ।
   ଏକ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଯୌନ ସଂପର୍କକୁ ସମାଜ ________ ଏବଂ / କିମ୍ବା ________ ଉତ୍ସବରେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଏ ।

୪. ବିବାହ କ'ଣ ? ଏକ ବାକ୍ୟରେ ସଂଜ୍ଞା ଲେଖ ।

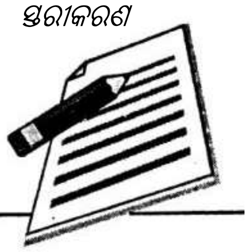

ଟୀପ୍‌ପଣୀ

୧୨.୨ ବିବାହର ପ୍ରକାର (Types of Marriage)

ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରତିମାନ ଓ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ବିବାହର ପ୍ରକାର ଓ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଏ ।

ବିବାହର ପ୍ରକାର ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମାପକାଠି ଅନୁସାରେ ବିବାହର ବର୍ଗୀକରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୧. ସାଥୀ ସଂଖ୍ୟା
୨. ସାଥୀ ଚୟନର ନିୟମ

୧୨.୨.୧ ସାଥୀ ସଂଖ୍ୟା ଆଧାରରେ ବିବାହର ପ୍ରକାର (Types of marriage on the basis of Number of Mates)

ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀର ସଂଖ୍ୟା ଆଧାର ରେ ବିବାହକୁ ଦୁଇ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରକାରର ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ ।

(କ) ଏକ ସାଥୀ ବିବାହ (Monogamy)

(ଖ) ବହୁ ସାଥୀ ବିବାହ (Polygamy)

(କ) ଏକ ସାଥୀ ବିବାହ (Monogamy) : (Mono = ଏକ, gamy = ବିବାହ) ଏକ ସାଥୀ ବିବାହରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ବା ନାରୀ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଜଣେ ନାରୀ ବା ପୁରୁଷକୁ ବିବାହ କରିପାରିବ । କେବଳ ଅସାଧାରଣ ପରିସ୍ଥିତି ଯଥା ବୈବାହିକ ସାଥୀ (ସ୍ତ୍ରୀ / ସ୍ୱାମୀ)ର ମୃତ୍ୟୁ ବା ଛାଡ଼ପତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ପୁନର୍ବିବାହ କରିପାରିବ ।

ଏକ ସାଥୀ ବିବାହ (Monogamy) ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ଓ ଗୃହୀତ ।

(ଖ) ବହୁ ସାଥୀ ବିବାହ (Polygamy) : (Poly = ଅନେକ, gamy = ବିବାହ) ଏହି ପ୍ରକାରର ବିବାହରେ, ଏକ ପୁରୁଷ କିମ୍ବା ନାରୀ, ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଅନେକ ନାରୀ କିମ୍ବା ପୁରୁଷକୁ ବିବାହ କରିବାର ଅନୁମତି ପାଇଥା'ନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ଏକତ୍ର ରହିଥା'ନ୍ତି ।

ବହୁସାଥୀ ବିବାହ (Polygamy), ପୁନଶ୍ଚ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ :-

(କ) ବହୁ-ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ (Polygyny)

(ଖ) ବହୁ-ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ (Polyandry)

(କ) **ବହୁ-ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ (Polygyny)** : (Poly = ଅନେକ, gyny = ନାରୀ) ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଏକାଧିକ ନାରୀକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ ।

ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହର ଅନୁମତି ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ମିଳିଥାଏ । ଅନେକ ଜନଜାତି ସମୁହ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାର ବିବାହକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥା'ନ୍ତି । ଏହାର ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଅତୀତର ପାରଂପରିକ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପିତା ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କର ତିନି ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ- କୌଶଲ୍ୟା, ସୁମିତ୍ରା ଓ କୈକେୟୀ ।

(ଖ) ବହୁ-ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ (Polyandry) : (Poly = ବହୁତ, andry = ପୁରୁଷ) ବହୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବାହରେ ଜଣେ ନାରୀ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଏକାଧିକ ପୁରୁଷକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ

କହିଲେ, ଏହି ପ୍ରକାର ବିବାହରେ ଜଣେ ନାରୀ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଏକାଧିକ ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟର 'ଖାସ' ପରି କେତେକ ଜନଜାତିମାନଙ୍କ ଜଣେ ନାରୀ ଏକାଧିକ ପୁରୁଷ, (ଯେଉଁମାନେ କି ପରସ୍ପରର ଭାଇ ହୋଇଥିବେ) ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । ଏହି ବିବାହକୁ ଭାତୃକ ବହୁ-ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ (Fraternal Polyandry) କୁହାଯାଏ । ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆପଣମାନେ 'ଦ୍ରୌପଦୀ' ଚରିତ୍ର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିବେ, ଯେ କି ପଞ୍ଚୁ ପାଣ୍ଡବ ବା ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚ ଭାଇଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।

ସାଥୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆଧାରରେ ବିବାହର ପ୍ରକାର

Types of Marriage on the Basis of No. of mates

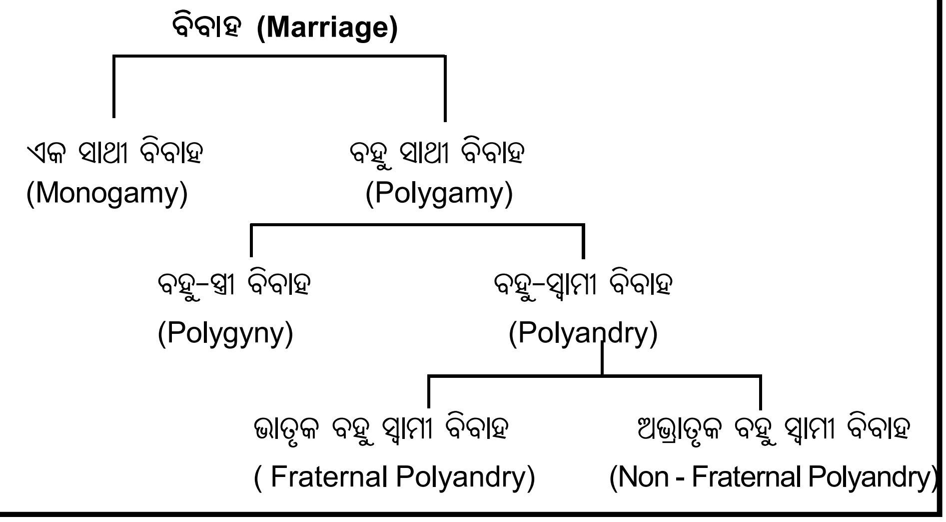

ଯଦି ନାରୀ ବିବାହ କରିଥିବା ପୁରୁଷ ମାନେ ଯଦି ପରସ୍ପରର ଭାଇ ହୋଇ ନଥିବେ ତାହା ହେଲେ ସେହି ପ୍ରକାରର ବିବାହକୁ ଅଭ୍ରାତୃକ ବହୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ (Non - Fraternal Polyandry) କୁହାଯାଏ । କେରଳର "ନାୟାର" ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ।

ଆପଣ ମାନେ ଜାଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବେ ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସମାଜରେ ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ ଏକ ପ୍ରତିମାନ ଭାବରେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ସାଥୀ ବିବାହ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ପ୍ରଚଳିତ ।

ପାଠ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୧୨.୨

୧. ସଠିକ ଉତ୍ତର ବାଛନ୍ତୁ ।

ଯେଉଁ ବିବାହରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଏକାଧିକ ନାରୀ ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥାଏ, ତାହାକୁ -

(କ) ଭ୍ରାତୃକ ବହୁସ୍ୱାମୀ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

(ଖ) ଅଭ୍ରାତୃକ ବହୁସ୍ୱାମୀ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

(ଗ) ବହୁ-ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

(ଘ) ବହୁ-ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

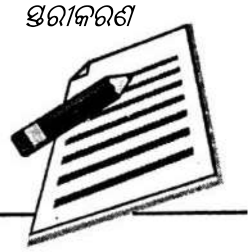

୨. ବକ୍ତବ୍ୟ ଟି ଭୁଲ କିମ୍ବା ଠିକ୍ ଦର୍ଶାନ୍ତୁ

ଏକ ସାଥୀ ବିବାହ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ।

୩. ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ ।

ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ________ ମାଧ୍ୟମରେ ବିବାହ କରିଥା'ନ୍ତି ।

୧୨.୩ ସାଥୀ ଚୟନର ନିୟମ (Rules of Spouse - Selection)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜ ନିଜର ସଦସ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈବାହିକ ବନ୍ଧନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ନିୟମ ପ୍ରଣୟନ କରିଥାଏ । ସଦସ୍ୟ ମାନେ ନିଜ ମନ ଇଚ୍ଛା ବିବାହ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜ ପାଇଁ ସାଥୀ ଚୟନ କଲାବେଳେ ସେମାନେ ବିବାହର ନିଷେଧାତ୍ମକ (Prohibitive) ନିୟମ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ (Prescriptive) ନିୟମ ମାନିବାକୁ ମାଧ୍ୟ ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ସେହି ନିୟମ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଏଠାରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି ।

୧୨.୩.୧ ନିଷେଧାତ୍ମକ ନିୟମ (Prohibitive Rules)

ନିଷେଧାତ୍ମକ ନିୟମ ସାଥୀ ମାନଙ୍କର ଚୟନ ଉପରେ କଟକଣା କରିଥା'ନ୍ତି । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଗର ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ବୈବାହିକ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହେବା ଉପରେ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଥାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଥା ଓ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରତିମାନ ଅନୁସାରେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରାଯାଏ ।

(କ) **ଅରମ୍ୟା ରମଣ / ଅଗମ୍ୟା ଗମନ / ନିଷିଦ୍ଧ ଯୌନ ସଂପର୍କ (Incest Taboo) :** ଅରମ୍ୟା ରମଣକୁ ସମସ୍ତ ମାନବ ସମାଜରେ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି । ଏହା ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ରକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀ କିମ୍ବା ଏକକ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୌନ ବା ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ବାପା-ଝିଅ, ମା-ପୁଅ, ଭାଇ-ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ବୈବାହିକ ସଂପର୍କକୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି । ଏହି ନିଷେଧକୁ ଅଗମ୍ୟା ଗମନ ବା ଅରମ୍ୟା ରମଣ (Incest taboo) ନିଷେଧ କୁହାଯାଏ ।

ଘନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାତି ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହକୁ ମଧ୍ୟ ସମାଜ ନିଷିଦ୍ଧ କରିଛି । ଉତ୍ତର ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କୀୟ ଭାଇ ଭଉଣୀ, ମାମୁଁ, ପିଉସୀ, ଦାଦା / କକା ଇତ୍ୟାଦି ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହକୁ ନିଷେଧ କରାଯାଇଥାଏ ।

(ଖ) **ବହିର୍ବିବାହ (Exogamy)** (Exo = ବାହାରେ, gamy = ବିବାହ) ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମୁହ ବାହାରେ ବିବାହ କରିଥାଏ, ଯାହାର ସେ ସଦସ୍ୟ ଥାଏ । ଯଥା – ଜ୍ଞାତି ସମୁହ, ପରିବାର, ଗୋତ୍ର, ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମୁହ ଅଥବା ଯେକୌଣସି ଅନ୍ୟ ସମୁହ ।

(ଗ) **ଅନ୍ତର୍ବିବାହ (Endogamy)** (Endo = ଭିତରେ, gamy = ବିବାହ) ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ନିଜ ସମୁହ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ସାମାଜିକ ସମୁହ ନିଜ ଜାତି, ଜନଜାତି ବା ଧାର୍ମିକ ସମୁହ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱ ଗୋତ୍ର ହୋଇ ନ ଥାଏ । କେବଳ କେତେକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ୱଚିତ୍ ସ୍ୱ ଗୋତ୍ର ବିବାହ ହୋଇଥାଏ । ଜନଜାତି ମାନେ ଅନ୍ତର୍ବିବାହି ସାମାଜିକ ଏକକ (endogamous units) ଅଟନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ 'ଜାତି' ମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ବିବାହୀ ନିୟମ ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଟୀପ୍ପଣୀ

ମୁସଲିମ ମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ବିବାହୀ ନିୟମ, ଦୁଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି - ଯଥା ସିହା ଓ ସୁନ୍ନି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରୋମାନ କ୍ୟାଥୋଲିକ ଓ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ, ଏହି ଦୁଇ ଗୋଷ୍ଠୀ ହେଉଛନ୍ତି ଅନ୍ତର୍ବିବାହୀ ସମୁହ ।

ଭାରତରେ ଜାତି ମାନେ ପରଂପରାଗତ ଭାବରେ ଅନ୍ତର୍ବିବାହୀ ସମୁହ ଅଟନ୍ତି, ଆନ୍ତର୍ଜାତି ଓ ଆନ୍ତର୍ବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ, ଅନୁଲୋମ ଓ ପ୍ରତିଲୋମ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଅତୀତର ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ।

(ଘ) **ଅନୁଲୋମ (Hypergamy) :** ଏହି ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ଉଚ୍ଚଜାତିର ପୁଅ, ନିମ୍ନଜାତିର ଏକ ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । ଏଣୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁଅ ନିଜ ଠାରୁ ନିମ୍ନ ଯେ କୌଣସି ଜାତିରେ, ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ବିବାହ କରି ଥାଏ ।

(ଙ) **ପ୍ରତିଲୋମ (Hypogamy) :** ଏହି ପ୍ରକାର ବୈବାହିକ ନିୟମ ରେ ଏକ ନିମ୍ନଜାତିର ପୁଅ, ଉଚ୍ଚଜାତିର ଏକ ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକାରର ବିବାହକୁ ପାରଂପାରିକ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ପସନ୍ଦ ତଥା ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରାଯାଉ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁଅ, ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଜାତିର ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିପାରୁ ନ ଥିଲା ଓ ସାମାଜିକ ସ୍ୱୀକୃତି ମଧ୍ୟ ପାଉ ନ ଥିଲା ।

୧୨.୩.୨ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚୟନ ନିୟମ (Prescriptive and Preferential Rules)

ଆପଣ ମାନେ ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ସାଥୀ ଚୟନ ରେ ଥିବା କଟକଣା-ନିୟମ ମାନଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି । କେତେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନିୟମ ରହିଛି ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେତେକ ବୈବାହିକ ବନ୍ଧନକୁ ଅନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ବିଶେଷ ପ୍ରାଥମିକତା ଦେଇଥା'ନ୍ତି । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାତି ସମୁହ ରେ ବିବାହକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଏହି ସବୁ ନିୟମ, ଯାହା କାହାକୁ ବିବାହ କରିବା ଉଚିତ, ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ନିୟମ କୁହାଯାଏ । ସେହି ସବୁ ନିୟମ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନରେ କିଛି ନିୟମ ଦିଆଯାଇଛି ।

(କ) **ସମାନାନ୍ତର ଭାଇ-ଭଉଣୀ (ସଂପର୍କୀୟ) ବିବାହ (Parallel Cousin Marriage)** ଏହା ହେଉଛି ଦୁଇ ଭାଇ, କିମ୍ବା ଭଉଣୀ ଙ୍କର ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ବିବାହ । ଏହି ବିବାହ, ଦୁଇ ଭାଇ କିମ୍ବା ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଘନିଷ୍ଠ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରେ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି ବିବାହ ଗୋତ୍ର ବାହାରେ ବିବାହ ନିୟମର ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଅଟେ । ମୁସଲିମ ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସାମାନାନ୍ତରର ସଂପର୍କୀୟ ଭାଇ ଭଉଣୀ ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।

(ଖ) **ମାମୁଁ ଝିଅ-ପିଉସୀ ପୁଅ ବିବାହ (Cross Cousin Marriage) :** ଏହି ବିବାହ ରେ ପିତାମାତା ଙ୍କର ଯଥାକ୍ରମେ ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇଙ୍କର ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈବାହିକ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଏହାକୁ ନିଜ ମା'ଙ୍କର ଭାଇର ପୁଅ ବା ବାପାଙ୍କର ଭଉଣୀର ପୁଅ ସହିତ ଏକ କନ୍ୟାର ବିବାହ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥାଏ ।

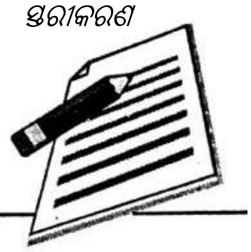

ଏହି ପ୍ରକାରର ବିବାହକୁ ଭାରତର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ପସନ୍ଦ କରାଯାଇଥାଏ । ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଗଣ୍ଡ ଜନଜାତି, ତଥା ଝାରଖଣ୍ଡର ଓରାଓଁ ଓ ଖରିଆ ଜନଜାତିରେ ଏହି ବିବାହ ଦେଖାଯାଏ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ବିବାହକୁ ପସନ୍ଦ କରାଯାଇ ଥାଏ । କେତେକ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାମୁଁ ଙ୍କୁ ବିବାହ ସାଥୀ ଭାବରେ ପସନ୍ଦ କରାଯିବା ଦେଖାଯାଇଥାଏ ।

(ଗ) ଦିଅର ବିବାହ (Levirate) : ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଏକ ନାରୀ ତା'ର ସ୍ୱାମୀର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ, ନିଜ ସ୍ୱାମୀର ସାନ ଭାଇକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ସ୍ୱାମୀର ସାନ ଭାଇ ନିଜର ବିଧବା ଭାଉଜକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । ତାମିଲନାଡୁ ନୀଳଗିରି ପର୍ବତର ଟୋଡ଼ା ଜନଜାତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।

(ଘ) ଶାଳୀ ବିବାହ (Sororate) : ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ପୁରୁଷ, ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ, ତା'ର ମୃତା ସ୍ତ୍ରୀର ସାନ ଭଉଣୀକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ । କେନ୍ଦ୍ର ଭାରତର ଜନଜାତି ଯଥା ଗଣ୍ଡ ଓ ବୈଗା ଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ବିବାହ ଦେଖାଯାଏ ।

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୧୨.୩

୧. ସଠିକ ଉତ୍ତର ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ ।

ଏକ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ପୁରୁଷର ନିମ୍ନ ଜାତିର ମହିଳା ସହିତ ବିବାହକୁ

(କ) ଅନୁଲୋମ କୁହାଯାଏ

(ଖ) ପ୍ରତିଲୋମ କୁହାଯାଏ

(ଗ) ବହୁ ସାଥୀ ବିବାହ କୁହାଯାଏ

(ଘ) ବହୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

୨. ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ ।

ଏକ ପୁରୁଷ ଓ ତା'ର ମୃତା ସ୍ତ୍ରୀର ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହକୁ __________ କୁହାଯାଏ ।

୩. ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟ ଠିକ୍ କିମ୍ବା ଭୁଲ ଥିଲେ ଦର୍ଶାନ୍ତୁ । __________

ପ୍ରତିଲୋମ ବୈବାହିକ ନିୟମରେ ନିମ୍ନ ଜାତିର ମହିଳାଙ୍କ ସହିତ ଉଚ୍ଚଜାତିର ପୁରୁଷର ବିବାହ ହୋଇଥାଏ ।

୪. ମେଳକ କରନ୍ତୁ ।

(କ) ବହିର୍ବିବାହ ନିୟମ	୧. ଏକ ବିଧବା ସହିତ ତା'ର ମୃତ ସ୍ୱାମୀର ଭାଇର ବିବାହ
(ଖ) ଅନ୍ତର୍ବିବାହ ନିୟମ	୨. ଦୁଇ ଭାଇ କିମ୍ବା ଦୁଇ ଭଉଣୀର ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ
(ଗ) ଦିଅର ବିବାହ	୩. ନିଜ ସାମାଜିକ ସମୁହ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ
(ଘ) ସମାନାନ୍ତର ଭାଇ-ଭଉଣୀ ବିବାହ	୪. ନିଜ ସାମାଜିକ ସମୁହ ବାହାରେ ବିବାହ

ଟୀପ୍‌ପଣୀ

୧୨.୪ ବିବାହର ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ (Functions of Marriage)

ବିବାହ ସମାଜରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମୌଳିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ -

୧. **ଯୌନ ଇଚ୍ଛାର ପରିତୃପ୍ତି (Satisfaction of sexual desire) :** ବିବାହ ମାଧ୍ୟମରେ ଦୁଇ ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗର ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୌନ ସଂପର୍କକୁ ସମାଜ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଏ । ଏହା ସହିତ ବିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନେ କେବଳ ନିଜ ସାଥୀ ସହିତ ଯୌନ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ବୈବାହିକ ସଂପର୍କ ବାହାରେ ଯୌନ ସଂପର୍କକୁ ସମାଜରେ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ବିବାହ ଯୌନ ସଂପର୍କକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥାଏ ।

୨. **ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ଓ ସେମାନଙ୍କର ପାଳନ ପୋଷଣ (Procreation and nurturing of children)** ସାମାଜିକ ନିୟମ ଓ ପ୍ରତିମାନ ଅନୁଯାୟୀ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ଓ ସେମାନଙ୍କର ପାଳନ ପୋଷଣ ଭଳି ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ବିବାହ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାହ ହୋଇଥାଏ । ପାରିବାରିକ ପରିବେଶ ରେ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ଓ ପରିପୋଷଣ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁଥିରେ ଉଭୟ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥା'ନ୍ତି । ବନ୍ଧୁ ଓ ସଂପର୍କୀୟ ମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସନ୍ତାନ ଯତ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିଥା'ନ୍ତି । ପଶୁମାନଙ୍କ ତୁଳନା ରେ ମନୁଷ୍ୟ ସନ୍ତାନ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ଓ ସୁରକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ କରିଥାଏ । ଏଣୁ ପରିବାର ରେ ବିବାହ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରକ୍ଷା ହୋଇଥାଏ ।

୩. **ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ ଓ ସୁରକ୍ଷା (Economic Co-operation and Security)** ଆର୍ଥିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ବିବାହ ମୂଲ୍ୟବାନ ଓ ବିଶ୍ୱସନୀୟ ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗାଇଥାଏ । ପରିବାର ପ୍ରତିପୋଷଣ ପାଇଁ ଦମ୍ପତି, ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଘରେ, ବିଲବାଡ଼ି, ଜଙ୍ଗଲ ତଥା କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ରେ ଏକତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରର ଆର୍ଥିକ ଆବଶ୍ୟକତାର ପୂରଣ କରିଥା'ନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ମିଳିମିଶି ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର, ବାସଗୃହ, ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ତଥା ମନୋରଂଜନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆବଶ୍ୟକତାର ଯତ୍ନ ନେଇଥା'ନ୍ତି । ପରଂପରା ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାମୀ ଉପାର୍ଜନ କରେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସେହି ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ଘର ଚଳାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ସମାଜରେ, ସଂପ୍ରତି ଉଭୟ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପରିବାରର ଆବଶ୍ୟକତା ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିଥା'ନ୍ତି ।

୪. **ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆବେଗାତ୍ମକ ସମର୍ଥନ (Companionship and Emotional support) :** ପରିବାର ମାଧ୍ୟମରେ ବିବାହ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟ ଙ୍କୁ ସାରା ଜୀବନ ସାଙ୍ଗରେ ରହିବା ପାଇଁ ନିରନ୍ତର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପରକୁ ଭଲ ଭାବେ ଜାଣି ନଥା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସମୟର ପ୍ରବାହ ସହିତ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ବିତାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପରସ୍ପରର ଉତ୍ତମ ବନ୍ଧୁରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ସଦିଚ୍ଛା ବଢ଼ିଚାଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ରେ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି । ପରିବାରର ପରିଚାଳନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ବୁଝାମଣା ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

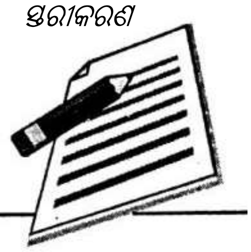

ଟୀପ୍ପଣୀ

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୧୨.୪

୧. ସଠିକ ଉତ୍ତର ବାଛନ୍ତୁ ।

ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟି ପରିବାରର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ :

(କ) ଯୌନ ଇଚ୍ଛାର ପରିତୃପ୍ତି

(ଖ) ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ

(ଗ) ଆର୍ଥିକ ସହଯୋଗ

(ଘ) ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ

୨. ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟ ପାଇଁ ଠିକ୍ / କିମ୍ବା ଭୁଲ ଲେଖନ୍ତୁ ।

ବିବାହ, ସମୁଦାୟ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତି ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । (ଠିକ୍ / ଭୁଲ)

୩. ବିବାହ ସମୁହ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । (ଠିକ୍ / ଭୁଲ)

୪. ବିବାହର ଆର୍ଥିକ ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ମାନ ଦର୍ଶାନ୍ତୁ ।

୧୨.୫ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ (Hindu Marriage)

୧୨.୫.୧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Objectives)

ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ବିବାହକୁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସ୍କାର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହା ଏକ ଧାର୍ମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସଂସ୍କାର ହେଉଛି ଏକ ରୀତି, ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ପାଇଁ ବିବାହର ଧାର୍ମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ହିନ୍ଦୁ ମତାନୁଯାୟୀ, ବିବାହ ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ତର, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୃହସ୍ଥ ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଏକ ଗୃହୀ ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଥାଏ ।

ପାରଂପାରିକ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ କେବଳ ଜଣେ ବିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତି, ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ଓ ଧାର୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଭାଗ ନେବାର ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ହିନ୍ଦୁ ବିବାହର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମାନ ହେଲା -

୧. ଧାର୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟର ନିର୍ବାହ - ଧର୍ମ

୨. ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ - ପ୍ରଜ

୩. ଯୌନ ଇଚ୍ଛାର ପରିପୂରଣ - ରତି

ହିନ୍ଦୁ ବିବାହର ଏହି ସବୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଧର୍ମକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥାଏ । କେବଳ ଜଣେ ବିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ସାମାଜିକ - ଧାର୍ମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂରଣ କରି ପାରିବ । ପରିବାରର ପରଂପରାକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିଢୀକୁ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ ଏକ ବିବାହିତ ଦମ୍ପତିଠାରୁ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବା ଆଶା କରାଯାଏ । ଯୌନ ଇଚ୍ଛାର ପୂରଣ ହେଉଛି ହିନ୍ଦୁ ବିବାହର ତୃତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ଗୌଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।

ଟୀପ୍‌ପଣୀ

୧୨.୫.୨ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଏକ ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନ (Hindu Marriage - A Sacrament)

ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ହେଉଛି ଏକ ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନ, ଯାହା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପବିତ୍ର ତଥା ଶୁଦ୍ଧ କରିଥାଏ । ବିବାହକୁ ଏକ ଅଣଭଙ୍ଗୁର ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ଓ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହରେ ପରଂପରା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ । ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ବନ୍ଧନକୁ ଦୁଇ ଆତ୍ମାର ମିଳନ କୁହାଯାଏ ଓ ସେମାନେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅନୁଗତ୍ୟ, ଆସ୍ଥା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ରଖନ୍ତି । ବିବାହ ହୋମାଗ୍ନି ସମ୍ମୁଖରେ ପବିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରୁ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତ ବିବାହ ରୀତି ନୀତି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।

ଏହି ବିବାହରେ ବର ଓ କନ୍ୟା ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବିନିମୟ ମଧ୍ୟ କରିଥା'ନ୍ତି । ଶୁଭେଚ୍ଛୁମାନେ ନବ ଦମ୍ପତିକୁ ସୁଖୀ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ପାଇଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତି ।

୧୨.୫.୩ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପାରଂପାରିକ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ (Traditional forms of Hindu Marriage)

ପାରଂପାରିକ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଆଠ ପ୍ରକାରର ବିବାହକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଚାରିଟି ବିବାହକୁ ବାଂଛନୀୟ ଓ ଶେଷ ଚାରିଟିକୁ ଅବାଂଛନୀୟ କୁହାଯାଇଥାଏ ।

- ବ୍ରହ୍ମ ବିବାହରେ କନ୍ୟା ପିତା ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ଏକ ବିଦ୍ୱାନ ଓ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ବିବାହ ଦେଇଥା'ନ୍ତି ।
- ଦୈବ ବିବାହରେ କନ୍ୟା ପିତା ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ଏକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତ ସହିତ ବିବାହ କରାଇ ଥା'ନ୍ତି ।
- ଅର୍ଶ ବିବାହରେ ବର, କନ୍ୟା ପିତାଙ୍କୁ ହଳେ ଗାଈ ବା ବଳଦ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ଦେଇ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଥାଏ ।
- ପ୍ରଜାପତ୍ୟ ବିବାହ ରେ କନ୍ୟା ପିତା, ବରର ପିତା ମାତାଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ ତଥା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପରେ କନ୍ୟାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବରପାତ୍ର ସହ ବିବାହ କରାଇଥା'ନ୍ତି । ଏହି ବିବାହ ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ।
- ଅସୁର ବିବାହରେ ବର ପକ୍ଷରୁ କନ୍ୟା-ପିତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା-ମୂଲ୍ୟ (Bride Price) ଦିଆଯିବା ପରେ ବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ବିବାହକୁ କ୍ରୟ-ବିବାହ (Marriage by Purchase) ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।
- ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହରେ ବର ଓ କନ୍ୟା ପରସ୍ପରକୁ ପସନ୍ଦ କରି ବା ଭଲ ପାଇ ପିତାମାତାଙ୍କ ବିନା ଅନୁମତିରେ ବିବାହ କରିଥା'ନ୍ତି । ଏହି ବିବାହକୁ ଆଧୁନିକ ସମାଜରେ ପ୍ରେମ-ବିବାହ (Love Marriage) ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥାଏ ।
- ରାକ୍ଷସ ବିବାହ ରେ କନ୍ୟା ଓ ତା'ର ପିତାମାତା ଙ୍କର ବିନା ଅନୁମତିରେ କନ୍ୟାକୁ ଅପହରଣ କରି ବିବାହ କରାଯାଇଥାଏ ।
- ପୈଶାଚ ବିବାହ ରେ କନ୍ୟା ଶୋଇଥିଲା ବେଳେ, କିମ୍ବା ନିଶାଗ୍ରସ୍ତ କରାଇ, କିମ୍ବା ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇଥିଲା ବେଳେ, ତା'ର ସତୀତ୍ୱ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଏ ବା ତା'ର ସତୀତ୍ୱକୁ ଅପହରଣ କରାଯାଏ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେହି କନ୍ୟାକୁ ସ୍ତ୍ରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଆଯାଏ ।

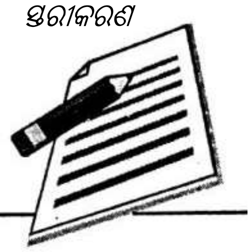

ଟୀପ୍‌ପଣୀ

୧୨.୬ ମୁସଲିମ ବିବାହ (Muslim Marriage)

୧୨.୬.୧ ଏକ ଚୁକ୍ତି ଭାବରେ ମୁସଲିମ ବିବାହ (Muslim Marriage as a Contract)

ଏକ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ, ଯୌନ ସଂପର୍କର ବୈଧିକରଣ ଓ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ହେଉଥିବା ଏକ ସାମାଜିକ ଚୁକ୍ତିକୁ ମୁସଲମାନ ବିବାହ ବା 'ନିକାହ' (Nikah) କୁହାଯାଏ । ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହା ହିନ୍ଦୁ ବିବାହଠାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ମୁସଲମାନ ବିବାହ ବା ଚୁକ୍ତିକୁ ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଭଙ୍ଗ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଏହାମଧ୍ୟ, ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ ନ ହୋଇ ପାରିଲେ, ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ଇଚ୍ଛାରେ ଭଙ୍ଗ ହୋଇପାରିବ ।

ମୁସଲିମ ବିବାହ, ସାକ୍ଷୀ ଓ ମୌଲବୀଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ ସଂପାଦିତ ହୁଏ । ମୌଲବୀ, ପବିତ୍ର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ କୋରାନର କିୟଦଂଶ ଆବୃତ୍ତି କରିବା ପରେ ବର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମତି (କବୁଲ) ଦେବା ପାଇଁ କୁହନ୍ତି । ଏହା ସହିତ ବିବାହ ଭଙ୍ଗ ବା ବିଚ୍ଛେଦ ବା ତଲାକ୍ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀକୁ କ୍ଷତିପୂରଣ ବା 'ମେହର' ଦେବା ପାଇଁ ରାଜି ହୋଇଥାଏ ।

୧୨.୬.୨ ମୁସଲିମ ବିବାହର ପ୍ରକାର (From of Muslim Marriage)

ଚାରି ପ୍ରକାରର ମୁସଲିମ୍ ବିବାହ ରହିଛି ।

(କ) ନିକାହ ବା ସହି ନିକାହ

(ଖ) **ଫସିଦ୍**

(ଗ) ମୂତା

(ଘ) ବାତିଲ

(କ) ଯେଉଁ ବିବାହ, ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, କୋରାନ ରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବିବାହ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ହୋଇଥାଏ, ତାହାକୁ **ନିୟମିତ ବିବାହ, ସହି ନିକାହ ବା ନିକାହ** କୁହାଯାଇଥାଏ ।

(ଖ) ଯେଉଁ ବିବାହ, ବିବାହର କିଛି ନିୟମକୁ ପୂରଣ କରି ପାରି ନ ଥାଏ, ତାହାକୁ **ଅନିୟମିତ ବିବାହ** ବା **ଫସିଦ୍** କୁହାଯାଏ । ଏହି ବିବାହର ଅନିୟମିତତାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ବିବାହକୁ ସହି ନିକାହ ରେ ବଦଳା ଯାଇ ପାରେ ।

(ଗ) ମୁସଲମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାରର **ଅସ୍ଥାୟୀ ବିବାହ**କୁ **ମୂତା** କୁହାଯାଏ । ଏହି ବିବାହର ଚୁକ୍ତି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ସ୍ଥିରୀକୃତ ସମୟ ସୀମା ପାଇଁ କାଏମ ରହେ ଓ ସମୟ ସୀମା ପୂରଣ ହେବା ପରେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆପେ ଆପେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ । ତେବେ ଏହି ବିବାହରୁ ଜନ୍ମିତ ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ସଂପତ୍ତିର ଭାଗ ଥାଏ ।

(ଘ) ବିବାହର କେତେକ ନିୟମର ଅନୁପାଳନ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଓ ସେସବୁ ନିୟମିତ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିବାରୁ, ଏହି ପ୍ରକାର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସହାବସ୍ଥାନକୁ **ବାତିଲ ବିବାହ** କୁହାଯାଏ ।

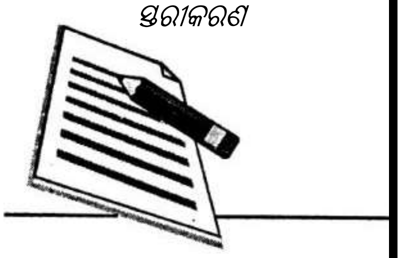

ଟୀପ୍ପଣୀ

୧୨.୬.୩ ମୁସଲିମ୍ ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦ ବା ବିବାହଭଙ୍ଗ (ତଲାକ୍) (Divorce or Dissolution of Muslim Marriage)

ଏକ ଅତି ସରଳ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ମୁସଲିମ ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦ ବା ତଲାକ୍ ହୋଇଥାଏ । ଜଣେ ସ୍ୱାମୀ, ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତିନିଥର ତଲାକ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଭରଣ ପୋଷଣ ପାଇଁ, ପୂର୍ବରୁ କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପୂରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ, ସ୍ୱାମୀକୁ 'ମହର' ବା କ୍ଷତିପୂରଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । **(Tripple Talaq, Mehr)**

ଯଦି ଜଣେ ସ୍ୱାମୀ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀର ବିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରସ୍ତାବ ରେ ରାଜି ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ତଲାକ ପାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକାରର ବିଚ୍ଛେଦକୁ **'ଖୁଲା' (Khula)** କୁହାଯାଏ ।

ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଆପୋଷ ଇଚ୍ଛାରେ ଯେଉଁ ବିଚ୍ଛେଦ ହୁଏ ତାହାକୁ **ମୁବାରତ (Mubarat)** କୁହାଯାଏ ।

ମୁସଲମାନ ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦ ଆଇନ, 1939 (Muslim Divorce Act, 1939) ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ଆଇନତଃ ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦ ହୋଇପାରେ ।

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୧୨.୫

୧. ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟଟି ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ଠିକ୍ ଦର୍ଶାନ୍ତୁ ।

ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଭଙ୍ଗ ହୋଇପାରିବ ।

୨. ସଠିକ ଉତ୍ତର ବାଛନ୍ତୁ ।

ସବୁଠାରୁ ଲୋକ ପ୍ରିୟ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ହେଲା -

(କ) ବ୍ରାହ୍ମ (ଖ) ପ୍ରଜାପତ୍ୟ (ଗ) ଦୈବ

୩. ମୁସଲମାନ ବିବାହ ଏକ ସାମାଜିକ ଚୁକ୍ତି ।

ଏହି କଥନଟି ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ଠିକ୍ ?

୪. କେତେ ପ୍ରକାରର ମୁସଲିମ ବିବାହ ରହିଛି ?

୫. ମେଳକ କରନ୍ତୁ (Match the following)

(କ) ଅର୍ଶ	୧.	ପିତାମାତାଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ ପରେ କରାଯାଉଥିବା ବିବାହ
(ଖ) ଗାନ୍ଧର୍ବ	୨.	ବର ଓ କନ୍ୟାର ସହମତି / ପସନ୍ଦରେ ହେଉଥିବା ବିବାହ
(ଗ) ଦୈବ	୩.	ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତ ସହିତ ବିବାହ
(ଘ) ପ୍ରଜାପତ୍ୟ	୪.	କନ୍ୟା ପିତାକୁ ହଳେ ଗାଇ କିମ୍ବା ବଳଦ, ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦାନ ପରେ ହେଉଥିବା ବିବାହ

ଟୀପ୍ପଣୀ

୧୨.୭ ବିବାହରେ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ (Changes in marriage)

ସମୟର ପ୍ରବାହ ସହିତ ବିବାହ ରୂପକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ସେହି ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମ୍ନରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

- ବିବାହର ପ୍ରକାର ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁସାଥୀ ବିବାହରୁ ଏକ ସାଥୀ ବିବାହକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଏକ ସାଥୀ ବିବାହକୁ ସବୁଠାରୁ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିବାହ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।
- ବୈବାହିକ ସାଥୀର ଚୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଯୁବକ, ଯୁବତୀ ମାନେ ନିଜ ପସନ୍ଦ ଅନୁସାରେ ଯେ କୌଣସି ଜାତିର ସାଥୀ ବାଛୁଛନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ଆନ୍ତଃଜାତି ବିବାହ ପରିବାର ଓ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଉଛି ।
- ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିବାହ ଆଇନ-1954, ଆନ୍ତଃ ଜାତି ଓ ଆନ୍ତଃ ସଂପ୍ରଦାୟ ବିବାହକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ଦେଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବର ଓ କନ୍ୟା, ଜଣେ ବିବାହ ଅଧିକାରୀ ଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଏକ ଆଇନଗତ ଦସ୍ତାବିଜ୍ ରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ବିବାହ କରି ପାରୁଛନ୍ତି ।
- ଆଜିକାଲି ପୁଅଝିଅ ମାନେ ପାରସ୍ପାରିକ ଆକର୍ଷଣ ଭିତ୍ତିରେ ନିଜ ନିଜର ସାଥୀ ଚୟନ କରୁଛନ୍ତି । ନିଜ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିବାହ ସାଥୀ ଖୋଜିବାରେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଭୂମିକା ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୌଣ ହେବାର ଲାଗିଛି । ଏହା ବିଶେଷ କରି ସହର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଛି ।
- ସାଥୀ ଚୟନର ମାପକାଠିରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ଅତୀତରେ ପରିବାରର ମୁଖିଆ ମାନେ ପାରିବାରିକ ପ୍ରସ୍ଥିତିର ଆକଳନ କରିବା ପରେ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଚୁଡାନ୍ତ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରିବାରିକ ପ୍ରସ୍ଥିତିର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପୁଅଝିଅ ଙ୍କର ମତାମତ, ପସନ୍ଦ-ନାପସନ୍ଦକୁ ମଧ୍ୟ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଇଥାଏ ।
- ପୁଅ ଝିଅ ମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ପରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି । ଫଳତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହ ବୟସ ସୀମା ବହୁତ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ବିବାହ ବୟସ ରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ଅଧିକ ବୟସରେ ବିବାହ କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ବାଧ୍ୟ ବାଧକତା ହୋଇଯାଇଛି । ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଆଇନ-1955, ପୁଅ ଝିଅର ବୟସ ସୀମା ଯଥା କ୍ରମେ 21ଏବଂ 18 କୁ ସ୍ଥିର କରିଛି । ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆଇନ, 1929 ବାଲ୍ୟ ବିବାହକୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ କରିଛି ।
- ଅତୀତ ରେ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହକୁ ଅଭଙ୍ଗନୀୟ (indissoluble) ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଆଇନ ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କୁ ବିଚ୍ଛେଦର ଅଧିକାର ଦେଇଛି, ଫଳତଃ ବିବାହର ସ୍ଥାୟୀତ୍ୱ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି । ତେବେ ଏହାର ଉତ୍ତମ ଦିଗଟି ହେଲା, ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପାରସ୍ପାରିକ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ବୁଝାମଣାର ଅଭାବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରସ୍ପର ଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇ ପାରିବେ ।
- ହିନ୍ଦୁ ବିଧବା ପୁନର୍ବିବାହ ଆଇନ, ବିଧବା ମାନଙ୍କୁ ପୁନର୍ବିବାହ କରିବାର ଅଧିକାର ଦେଇଛି । ଆଗରୁ ବିଧବା ମାନଙ୍କର ପୁନର୍ବିବାହ ଅଧିକାର ନ ଥିଲା ।
- ସମାଜର କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୌତୁକ ଦାବୀ ପ୍ରବଳତର ହୋଇଛି । ଶାଶୁ ଘରେ ଝିଅ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯୌତୁକକୁ ନେଇ ଅତ୍ୟାଚାର ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ

ଯୌତୁକ ଜନିତ ବଧୂହତ୍ୟା ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ଯୌତୁକ ନିରୋଧ ଆଇନ-1961, ଯୌତୁକ ଦେବା ଓ ନେବାକୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ କରିଥିବା ବେଳେ, ସମାଜ ରେ ଏହି ପ୍ରଥା ନିରନ୍ତର ଭାବେ ଚାଲିଛି, ଏହି ଆଇନ ତା'ର ପ୍ରଭାବ ହରାଇଛି ।

➪ ଆଜିର ଯୁବ ସମାଜ ଯୌତୁକ, ଜାତି, ଧର୍ମ, ପିତାମାତାଙ୍କର ଚାପ ଜନିତ ସମସ୍ୟାକୁ ଏଡ଼ାଇବାକୁ ଯାଇ ପରିବାର ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରିକୃତ ବିବାହ ବଦଳ ରେ ନିଜ ପସନ୍ଦ ରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି ।

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୧୨.୬

୧. ନିମ୍ନୋକ୍ତ କଥନ ଟି ଭୁଲ କିମ୍ୱା ଠିକ୍ ଦର୍ଶାଅ ।
ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ, ଆଇନଗତ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଅଭଙ୍ଗନୀୟ ।

୨. ସଠିକ ଉତ୍ତର ଟି ବାଛନ୍ତୁ

ବିବାହ ସଂପର୍କୀୟ ମନୋବୃତ୍ତି -

(କ) ଆବଶ୍ୟକତା ଭିତ୍ତିକ ହେଉଛି

(ଖ) ପରଂପରା ଭିତ୍ତିକ ହେଉଛି

(ଗ) ତର୍କ ଭିତ୍ତିକ ହେଉଛି ।

୩. ମେଳକ କରନ୍ତୁ ।

(କ) ପାରଂପାରିକ ସ୍ଥିରିକୃତ ବିବାହ	୧. ପରିବାର ପ୍ରସ୍ଥିତି ଓ ଜାତି ଭିତ୍ତିରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ।
(ଖ) ଆଧୁନିକ ସ୍ଥିରିକୃତ ବିବାହ	୨. ଜାତି ଓ ଯୌତୁକ ଭିତ୍ତିରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ।
(ଗ) ପସନ୍ଦ ବିବାହ	୩. ଆପୋଷ ପସନ୍ଦ, ନାପସନ୍ଦ ଭିତ୍ତିରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ।

୪. ନିମ୍ନୋକ୍ତ କଥନ ପାଇଁ ସଠିକ୍ ବିକଳ୍ପ ବାଛନ୍ତୁ ।
ଆଜିକାଲି ପୁଅ ଝିଅମାନେ ପିତାମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରାଯାଉଥିବା ବିବାହକୁ ବିରୋଧ କରୁଛନ୍ତି, କାରଣ -

(୧) ଅତ୍ୟଧିକ ଯୌତୁକ ଦାବୀ

(୨) ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପସନ୍ଦ ଓ ଅପସନ୍ଦର ଉପେକ୍ଷା

(୩) ଜାତି ଓ ସଂପ୍ରଦାୟ କଟକଣା ଭିତ୍ତିରେ ସାଥୀ ଚୟନ

(୪) ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ।

କ'ଣ ଶିଖିଲେ

➪ ବିବାହର ମୂଳ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପରିବାର ଗଠିତ ।

➪ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସାମାଜିକ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରାପ୍ତ ସ୍ଥିର ସଂପର୍କକୁ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

➪ ପରିବାର ଗଠନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ଜୈବିକ ଇଚ୍ଛା ପରିପୂରଣ ଓ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନକୁ ବିବାହ ଅନୁମତି ଦେଇଥାଏ ।

➪ ବିବାହର ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ମାନ ହେଲା -
୧. ଯୌନ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ

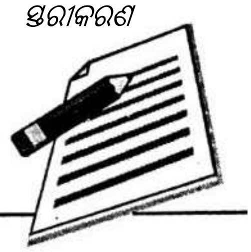

ଟୀପ୍‌ପଣୀ

୨. ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ

୩. ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ସେମାନଙ୍କର ପାଳନ ପୋଷଣ

➪ ସାଥୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଭିତ୍ତିରେ ବିବାହର ପ୍ରକାର ମାନେ ହେଲେ -
(୧) ଏକ ସାଥୀ ବିବାହ (୨) ବହୁ ସାଥୀ ବିବାହ
(୩) ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ ଓ (୪) ବହୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ

➪ ଦେହ ଓ ଆତ୍ମାକୁ ପବିତ୍ର କରୁଥିବା ଧାର୍ମିକ ସଂସ୍କାର ହେଉଛି ବିବାହ ।

➪ ଏହା ଧାର୍ମିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଅଭଙ୍ଗନୀୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା, ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଆଇନ, ବିଚ୍ଛେଦ ବା ଛାଡ଼ପତ୍ରକୁ ଆଇନତଃ ଅନୁମତି ଦେଇଛି ।

➪ ଚାରିପ୍ରକାରର ମୁସଲିମ ବିବାହ ରହିଛି -
(୧) ନିକାହ, (୨) ଫସିଦ, (୩) ମୁତା, (୪) ବାତିଲ

➪ ବିବାହ ସଂପର୍କୀୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବଦଳିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାଦେୟ ଭିତ୍ତିକ ବା ଆବଶ୍ୟକତା-ଭିତ୍ତିକ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଯୌତୁକ ଦାବୀ ବଢ଼ୁଛି ଓ ଏଥିପାଇଁ ବଧୂ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ୁଛି ।

➪ ଯୌତୁକ, ଜାତି ଓ ସଂପ୍ରଦାୟ ଭିତ୍ତିକ କଟକଣାକୁ ଏଡ଼ାଇବାକୁ ଯାଇ ଆଜିକାଲି ପୁଅଝିଅ ମାନେ ନିଜ ପସନ୍ଦ ରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ଉଚିତ ମନେ କରୁଛନ୍ତି ।

➪ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାନସିକ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ଅସୀମିତ ଦୂରାଚାର କାରଣରୁ ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦ ବଢ଼ୁଛି ।

➪ ଛାଡପତ୍ର ଆଇନର ସରଳୀକରଣ ହୋଇଛି ।

➪ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିବାହ ଆଇନ-1954, ଆନ୍ତଃ ଜାତି ଓ ଆନ୍ତଃ ସଂପ୍ରଦାୟ ବିବାହକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଛି ।

➪ ହିନ୍ଦୁ ବିଧବା ପୁନର୍ବିବାହ ଆଇନ-1856 ଅନୁସାରେ ବିଧବା ମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁନର୍ବିବାହ କରୁଛନ୍ତି ।

➪ ଯୌତୁକ ଦେବା ଓ ନେବା, ଯୌତୁକ ନିରୋଧ ଆଇନ-1961 ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ / ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଛି ।

➪ ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଆଇନ-1955 ଦ୍ୱାରା ବିବାହ ପାଇଁ ପୁଅ ଝିଅ ଙ୍କ ସର୍ବନିମ୍ନ ବୟସ ଯଥାକ୍ରମେ 21 ଓ 18 ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି ।

ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦାବଳୀ (Glossary)

ଅନୁଲୋମ : ଉଚ୍ଚଜାତି ପୁରୁଷର ନୀଚ ଜାତି ନାରୀ ସହିତ ବିବାହ ।

ବିପରୀତ ସଂପର୍କୀୟ ଭାଇ ଭଉଣୀ ବିବାହ : ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ । **(Cross Cousin Marriage)**

ଅନ୍ତର୍ବିବାହୀ ନିୟମ (Endogamy) : ନିଜ ସମୁହ ବା ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ କରିବାର ବାଧ୍ୟବାଧକତା । ଏହି ଅନ୍ତର୍ବିବାହୀ ଏକକ ଟି ଏକ ଜ୍ଞାତି ଏକକ, ସଂପ୍ରଦାୟ, ସାମାଜିକ ଶ୍ରେଣୀ, ଜାତି ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇପାରନ୍ତି ।

ବହିର୍ବିବାହୀ ନିୟମ : ଏକ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ସମୁହ ବାହାରେ ହେଉଥିବା ବିବାହ । ଏହି ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ସମୁହ ଏକ ଜ୍ଞାତି ସମୁହ ଯଥା - ପରିବାର, ଗୋତ୍ର, ଗ୍ରାମ ବା ଅନ୍ୟ ସାମାଜିକ ସମୁହ ହୋଇପାରେ ।

ଅରମ୍ୟା ରମଣ / ଅଗମ୍ୟା ଗମନ (Incest) : ଏକ ଏକକ ପରିବାର (Nuclear Family) ର ସଦସ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୌନ ସଂପର୍କ । ଯାହାକୁ ପ୍ରାୟତଃ ସବୁ ସମାଜରେ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ ଏହା ହେଉଛି ସେହି ସଂପର୍କ, ଯାହା ଘନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାତି, ଯଥା : ବାପା-ଝିଅ, ମା-ପୁଅ ଓ ଭାଇ-ଭଉଣୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ ଓ ସମାଜ ଏହି ସଂପର୍କକୁ ନିଷେଧ କରିଥାଏ ।

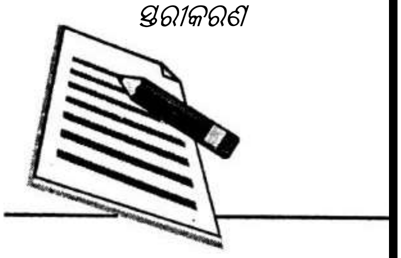

ଟୀପ୍ପଣୀ

ଅନୁଷ୍ଠାନ (Institution) : କାର୍ଯ୍ୟ ରୀତି ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶୈଳୀ ।

ଏକ ବିବାହ (Monogamy) : ଏକ ବିବାହ ଏକ ସମୟରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଜଣେ ନାରୀକୁ ବିବାହ କଲେ, ତାକୁ ଏକ ବିବାହ କୁହାଯାଏ ।

ସମାନାନ୍ତର ସଂପକୀୟ ଭାଇ-ଭଉଣୀ ବିବାହ (Parallel Cousin marriage) : ଦୁଇ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ ମାନଙ୍କର ବିବାହ ।

ବହୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବାହ (Polyandry) : ଏକ ପ୍ରକାର ବିବାହ ଯେଉଁଥିରେ ଜଣେ ନାରୀ ଏକାଧିକ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥାଏ ।

ବହୁସାଥୀ ବିବାହ (Polygamy) : ଏହି ପ୍ରକାର ବିବାହ ରେ ଏକସ୍ୱାମୀର ଏକାଧିକ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲା ବେଳେ, ଏକ ସ୍ତ୍ରୀର ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ ସ୍ୱାମୀ ଥା'ନ୍ତି ।

ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ (Polygyny) : ଏହି ପ୍ରକାର ବିବାହ ରେ ଏକ ସ୍ୱାମୀ ର ଏକ ସଂଗେ ଏକାଧିକ ସ୍ତ୍ରୀ ଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରତିଲୋମ : ଏକ ଉଚ୍ଚଜାତି କନ୍ୟାର ଏକ ନିମ୍ନଜାତି ବର ସହ ବିବାହ ।

ସଂସ୍କାର : ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନ, ଧାର୍ମିକ ରୀତି ନୀତି, ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିଥାଏ ।

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ସଂକ୍ଷେପରେ ବିବାହର ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ମାନ ଆଲୋଚନା କର ।

୨. ଉପଯୁକ୍ତ ଉଦାହରଣ ନେଇ ସାଥୀ ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆଧାର ରେ ବିବାହର ପ୍ରକାର ମାନ ଆଲୋଚନା କର ।

୩. ହିନ୍ଦୁ ବିବାହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମାନ ଆଲୋଚନା କର ।

୪. ମୁସଲିମ୍ ବିବାହ, ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଠାରୁ କିପରି ଅଲଗା ?

୫. ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ ଲେଖ :
   (୧) ପ୍ରଜାପତ୍ୟ ବିବାହ (୨) ସହି ନିକାହ
   (୩) ମୁସଲିମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରଚଳିତ ଛାଡ଼ପତ୍ର ।
   (୪) ବିବାହ ସଂପର୍କୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ।

ପାଠ୍ୟଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର :

୧୨.୧ ୧ - ଠିକ୍, ୨ - (ଘ), ୩ - ସାମାଜିକ ଓ ଧାର୍ମିକ

୧୨.୨ ୧ - (ଗ), ୨ - ଠିକ୍ , ୩ - ଆପୋଷ ଆଲୋଚନା

୧୨.୩ ୧ - (କ), ୨ - ସରୋରେଟ ବା ଶାଳୀ ବିବାହ ୩ - ଭୁଲ୍

୧୨.୪ ୧ - (ଘ), ୨ - ଠିକ୍, ୩ - ଠିକ୍

୧୨.୫ ୧ - ଭୁଲ, ୨ - (ଖ) , ୩ - ଠିକ୍, ୪ - ଚାରି ପ୍ରକାରର - ନିକାହ, ଫସିଦ୍, ମୁତା ଓ ବାତିଲ । ୫ - (କ) - (୪), (ଖ) - (୨), (ଗ) - (୩), (ଘ) - (୧)

୧୨.୬ ୧ - ଭୁଲ, ୨ - (କ) ୩ - କ (୧), ଖ (୨), ଗ (୩)